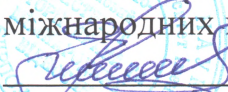

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка
Навчально-науковий інститут історії, права та міжнародних відносин
Кафедра права та методики викладання правознавства

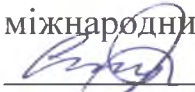
ЗАТВЕРДЖУЮ
Директор ННІ історії, права та
міжнародних відносин
 Юлія ПОДРЕЗ
« 29 » вересня 2023 р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ
ГРОМАД ТА ТЕРИТОРІЙ**

Галузь знань 28 Публічне управління та адміністрування
Спеціальність 281 Публічне управління та адміністрування
Освітньо-професійна програма Публічне управління та адміністрування

Другий рівень вищої освіти

Мова навчання українська

ПОГОДЖЕНО
науково-методичною комісією
ННІ історії, права та
міжнародних відносин
 Світлана МОЦАК
« 29 » вересня 2023 р.

Укладач:

Беляєва О.П. – кандидат наук з державного управління, старший викладач кафедри права та методики викладання правознавства Сумського педагогічного університету імені А.С.Макаренка

Робоча програма розглянута і схвалена на засіданні кафедри права та методики викладання правознавства

Протокол № 2 від « 04 » вересня 2023 р.

Завідувач кафедри

кандидат педагогічних наук, доцент **Олена ІВАНІЙ**

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів – 5	Магістр	Обов’язкова
		Рік підготовки:
		1-й
		Семестр
		2-й
		Лекції
		24 год.
		Практичні, семінарські
		24 год.
		Лабораторні
		–
		Самостійна робота
		100 год.
		Консультації
		2
Загальна кількість годин – 150		Вид контролю: залік

1. Мета вивчення навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна «Стратегічне управління розвитком громад та територій» є складовою циклу професійної підготовки здобувачів вищої освіти за спеціальністю Публічне управління та адміністрування освітнього ступеня «магістр».

Метою дисципліни є засвоєння теоретичних та практичних знань щодо стратегічного управління розвитком громад в регіональному масштабі, формування професійних компетентностей з управління стратегічними та тактичними змінами територій, формування навичок щодо розробки цілей, заходів, способів управління розвитком громад та територій, раціонального використання матеріальних, фінансових і трудових ресурсів для досягнення ефективного функціонування регіональних суб'єктів господарювання.

Після вивчення дисципліни «Стратегічне управління розвитком громад та територій» здобувачі вищої освіти повинні володіти:

інтегральною компетентністю:

здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у сфері публічного управління та адміністрування та/або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог;

загальними компетентностями:

ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК2. Здатність працювати в команді, мотивувати людей та рухатися до спільної мети, бути лідером, діяти соціально-відповідально та свідомо.

ЗК3. Здатність розробляти та управляти проєктами.

ЗК5 Здатність приймати обґрунтовані рішення та використовувати сучасні комунікаційні технології.

ЗК7. Здатність генерувати нові ідеї (креативність);

спеціальними (фаховими, предметними) компетентностями:

СК1. Здатність налагоджувати соціальну взаємодію, співробітництво, попереджати та розв'язувати конфлікти.

СК2. Здатність організовувати діяльність органів публічного управління та інших організацій публічної сфери.

СК3. Здатність організовувати інформаційно-аналітичне забезпечення управлінських процесів із використанням сучасних інформаційних ресурсів та технологій, зокрема розробляти заходи щодо впровадження електронного урядування в різних сферах публічного управління та адміністрування.

СК4. Здатність визначати показники сталого розвитку на вищому, центральному, регіональному, місцевому та організаційному рівнях.

СК7. Здатність самостійно готувати проєкти нормативно-правових актів, аналітичні довідки, пропозиції, доповіді, надавати експертну оцінку нормативно-правовим актам на різних рівнях публічного управління та адміністрування.

СК8. Здатність розробляти стратегічні документи розвитку соціально-економічних систем на вищому, центральному, регіональному, місцевому та організаційному рівнях.

СК9. Здатність здійснювати наукову та дослідницьку діяльність у сфері

публічного управління та адміністрування.

СК11. Здатність розробляти і впроваджувати інвестиційно-інноваційні проекти розвитку громад та територій.

2. Передумови для вивчення дисципліни

Виходячи з мети навчальної дисципліни, фактором успішного формування відповідних компетентностей є володіння здобувачами вищої освіти основами публічного управління та адміністрування.

Перелік дисциплін, які мають бути вивчені раніше: «Право в публічному управлінні», «Публічне управління», «Електронне урядування та цифрові технології».

3. Результати навчання за дисципліною

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми результатами навчання здобувачів вищої освіти повинні *бути*:

РН1. Знати теоретичні та прикладні засади вироблення й аналізу публічної політики, основ та технологій прийняття управлінських рішень.

РН7. Уміти розробляти національні/регіональні програмні документи щодо розвитку публічного управління, використовуючи системний аналіз і комплексний підхід, а також методи командної роботи.

РН13. Планувати розвиток громад та територій, визначати їх стратегічні пріоритети, розробляти і впроваджувати інвестиційно-інноваційні проекти, плани, стратегії розвитку.

4. Критерії оцінювання результатів навчання

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Шкала ЄКТС	Критерії оцінювання навчальних досягнень здобувачів
A	Здобувач вищої освіти у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань, вільно самостійно та аргументовано користується теоретичними знаннями; застосовує знання при розв'язуванні завдань, може пояснити хід розв'язання, аргументувати ефективність шляху їх виконання. Правильно розв'язує завдання у межах понад 90%. Здобувач вищої освіти демонструє у наявності результати виконання всіх видів навчальної роботи, передбачених робочою програмою.
B	Достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, в основному розкриває зміст теоретичних питань, розв'язує завдання, використовуючи при цьому обов'язкову літературу. При викладанні деяких питань не вистачає достатньої глибини та

	аргументації, допускаються при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки. Правильно розв'язує більшість завдання, що становить від 82 до 90%. Завдання практичних занять виконує у повному обсязі.
C	В цілому володіє навчальним матеріалом викладає його основний зміст під час усних виступів та письмових відповідей, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, ознайомлений з основними джерелами, допускає суттєві неточності та помилки. Правильно розв'язує частину завдань контрольних робіт, що становлять від 74 до 81%. Завдання практичних занять виконує у повному обсязі.
D	Вільно володіє матеріалом лекцій, але не може навести власних прикладів. Може виконати елементарні завдання з теми. Фрагментарно, поверхово без аргументації та обґрунтування відповідає на запитання, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичні завдання виконує з суттєвими неточностями, правильно розв'язує завдання у межах від 64 до 73%. Виконує завдання практичних занять понад 64%.
E	Володіє матеріалом лекцій, не виявляє додаткове опанування та розширення знань. Знає основні поняття, відчуває труднощі у наведенні прикладів, аргументації положень, поясненні кроків розв'язання завдань. Розв'язує завдання у межах від 60 до 63%
F	Здобувач вищої освіти не володіє теоретичним матеріалом з дисципліни, розв'язує прості практичні завдання. Допускає суттєві помилки, не може пояснити алгоритм розв'язування практичного завдання. Розв'язує завдання у межах 36–59%
FX	Здобувач вищої освіти не володіє теоретичним матеріалом. Виконання практичних завдань викликають значні труднощі. Розв'язує завдання у межах від 0 – до 35%

Розподіл балів, що отримують здобувачі, за розділами та видами діяльності

Поточний контроль									Разом	Сума
T1.1	T1.2	T1.3	T1.4	T1.5	T2.1	T2.2	T2.3	T2.4		
Поточний контроль									45	100
5	5	5	5	5	5	5	5	5		
Контроль самостійної роботи									55	
5	5	5	5	5	5	5	5	15 (Захист проєктів)		

Критерії оцінювання видів роботи для поточного контролю

Під час оцінювання результатів навчання застосовується накопичувальна бально-рейтингова система, що передбачає оцінювання якості виконання студентами всіх видів аудиторної та позааудиторної навчальної діяльності, спрямованих на опанування навчального навантаження шляхом поточного та

підсумкового контролю. Система оцінювання курсу реалізується згідно з критеріями оцінювання навчальних досягнень студентів під час відвідування лекцій, роботи на практичних заняттях, виконання тестових завдань та виконання інших видів самостійної роботи.

Поточний контроль складається з таких компонентів:

- 45 балів: робота на практичних заняттях – підготовка доповідей, усні відповіді, участь в обговоренні питань / дискусіях, виконання практичних індивідуальних завдань, виконання тестових завдань, розв'язання задач тощо.
 - 55 балів: контроль самостійної роботи – підготовка до семінарів та опрацювання теоретичного матеріалу, виконання домашніх завдань, написання й рефератів тощо.
- Разом – 100 балів.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену, заліку, курсового проекту (роботи), практики
90 – 100	A	відмінно
82 - 89	B	добре
74 - 81	C	
64 - 73	D	задовільно
60 - 63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1 - 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

5. Засоби діагностики результатів навчання

Важливим елементом навчального процесу при вивченні дисципліни «Стратегічне управління розвитком громад та територій» є поточний та підсумковий контроль рівня знань здобувачів вищої освіти, що свідчить про засвоєння вивченого матеріалу, рівень підготовки здобувачів вищої освіти для виконання передбачених завдань. Контроль знань дозволяє оцінювати та вимірювати здобуті здобувачами вищої освіти в процесі навчання знання, уміння та навички, відіграє важливу роль у забезпеченні належного рівня підготовки фахівців.

Об'єктами поточного контролю знань здобувачів вищої освіти є: систематичність роботи на практичних заняттях; активність роботи на заняттях; виконання практичних завдань; виконання завдань для самостійного опрацювання; підготовка, написання та презентація реферату; написання есе; виконання контрольних завдань.

Поточний контроль здійснюється шляхом опитування здобувачів вищої освіти, прийняття виконаних завдань та робіт на практичних заняттях,

обговорення доповідей (виступів) за темами занять та рефератами, проведення контрольних робіт.

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання дисципліни можуть бути:

- усний контроль – здійснюється шляхом індивідуального і фронтального опитування: при індивідуальному викладач ставить перед здобувачем вищої освіти декілька запитань, при фронтальному – серію логічно пов'язаних між собою питань перед усією аудиторією;

- наукова дискусія – відповідь має бути якомога стислою, у рамках заданого питання, й одночасно підтверджуватися відповідною статтею закону, якою, на думку студента, може бути доведена його позиція; якщо хтось має інше бачення даного питання, він має право висловити свою точку зору;

- письмовий контроль – здійснюється за допомогою письмових робіт, які можуть бути короткочасними (15-20 хв.) і протягом усього заняття, відрізняється глибиною діагностики (поверховий зріз чи ґрунтовний аналіз);

- тестовий контроль – сприяє систематичному вивченню матеріалу протягом семестру, а також організації постійної та безперервної перевірки глибини та якості засвоєння матеріалу;

- підготовка доповідей, есе, презентацій тощо.

Систематичність та активність роботи здобувачів вищої освіти протягом семестру контролюється за такими напрямками: регулярність відвідування занять; виступи на заняттях; участь у обговоренні питань відповідної теми; відповіді на запитання викладача; результативність експрес-тестування та експрес-опитування; підготовка аналітичних оглядів та рефератів з окремих питань; участь у студентських конференціях, конкурсах за напрямками, що відповідають тематичній спрямованості дисципліни.

Контроль самостійної роботи здобувачів вищої освіти з дисципліни передбачається на основі застосування наступних форм: перевірка здатності самостійно працювати над засвоєнням основних тем та питань дисципліни; перевірка конспектів лекцій за темами курсу, що виносяться на самостійне опрацювання; перевірка завдань, що самостійно виконуються здобувачами вищої освіти при підготовці до семінарських та практичних занять; перевірка есе; проведення тестування за темами навчальної дисципліни; захист проєкту.

Оцінювання видів поточної роботи студентів здійснюється за бальною шкалою в залежності від рівня знань.

Зазначені форми контролю тісно взаємопов'язані та здійснюються таким чином, щоб стимулювати ефективну роботу здобувачів вищої освіти протягом семестру та забезпечити об'єктивне оцінювання їх знань.

За результатами оцінювання засвоєння здобувачами вищої освіти навчального матеріалу (аудиторна та самостійна робота) визначається рівень засвоєння програмного матеріалу та виставляється диференційована підсумкова оцінка за бальною шкалою.

В Університеті передбачено можливість перезарахування результатів неформальної та/або інформальної освіти відповідно до Положення про порядок визнання результатів навчання у неформальній та/або інформальній освіті у Сумському державному педагогічному університеті імені А.С.Макаренка (<https://sspu.edu.ua/universytet/edusci/normativno-pravova-baza>).

6. Програма навчальної дисципліни «Стратегічне управління розвитком громад та територій»

6.1. Інформаційно-програмний зміст дисципліни

Розділ 1. Теоретичні засади стратегічного управління розвитком громад та територій.

Тема 1.1. Теоретичні аспекти стратегічного управління громадами і територіями.

Тема 1.2. Стратегічне планування місцевого розвитку: основні поняття та взаємозв'язок з іншими сферами публічного управління.

Тема 1.3. Розвиток територій як динамічних систем.

Тема 1.4. Нормативно-правове забезпечення стратегічного планування в Україні.

Тема 1.5. Успішні практики формування та реалізації стратегічних планів регіонального розвитку в Україні.

Розділ 2. Технології управління процесами стратегічного розвитку громад та територій.

Тема 2.1. Моделі, механізми й інструменти управління процесами стратегічного розвитку громад і територій.

Тема 2.2. Професійні та громадянські компетентності в управлінні стратегічним територіальним розвитком.

Тема 2.3. Стратегія регіонального розвитку.

Тема 2.4. Моніторинг та оцінювання в стратегічному управлінні розвитком громад та територій.

6.2. Інформаційний зміст навчальної дисципліни

Розділ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ГРОМАД ТА ТЕРИТОРІЙ

Тема 1.1. Теоретичні аспекти стратегічного управління громадами і територіями

Вступ. Стратегічний підхід до управління громадами і територіями. Технології стратегічного управління.

Проведення стратегічного аналізу. Формування системи цілей і завдань стратегічного розвитку громад та територій.

Застосування комунікаційних технологій в стратегічному управлінні громад та територій.

Тема 1.2. Стратегічне планування місцевого розвитку: основні поняття та взаємозв'язок з іншими сферами публічного управління

Поняття місцевого розвитку та необхідність його планування.

Планування в циклі основних функцій управління. Сутність, мета та зміст планування. Предмет, об'єкт, функції планування. Принципи планування. Класифікація різновидів планів. Методи планування.

Принципи стратегічного планування громад та територій.

Організація процесу підготовки стратегічного планування. Етапи планування.

Тема 1.3. Розвиток територій як динамічних систем

Територія як складна динамічна система. Поняття розвитку та розвитку території.

Основні засади територіального планування. Поняття генерального плану. Роль генерального плану у розвитку територій. Зміст та структура генерального плану. Порядок розроблення, коригування, погодження і затвердження містобудівної діяльності з планування територій.

Тема 1.4. Нормативно-правове забезпечення стратегічного планування в Україні

Нормативно-правові акти, що регламентують питання стратегічного планування на місцевому рівні, План (програма) соціально-економічного розвитку територіальної громади.

Суб'єкти національної системи планування розвитку територій. Взаємодія органів влади при розробці прогнозно-програмних документів. Базові інститути, що відповідають за розробку та реалізацію стратегій економічного розвитку громад та територій. Концепція соціально-економічного розвитку держави. Заходи з реалізації державної політики щодо забезпечення збалансованого розвитку населених пунктів, що застосовуються в Україні. Пріоритетні напрями збалансованого розвитку в Україні.

Тема 1.5. Успішні практики формування та реалізації стратегічних планів регіонального розвитку в Україні

Мережа фахівців і практиків з регіонального та місцевого розвитку. Інноваційність підходу до розвитку регіонального та місцевого потенціалу за допомогою мережі фахівців місцевого розвитку.

Міжнародні програми та проекти підтримки розвитку громад. Міжнародні донорські проекти та програми технічної допомоги для реалізації реформи децентралізації влади та місцевого самоврядування в Україні.

Успішні приклади донорських проектів та програм для реалізації реформи децентралізації влади.

Ресурсні центри громад. Ресурсні центри, що створюються на основі громадських організацій та надають безкоштовну правову, консультативну, інформаційну, методичну та інші види допомоги членам територіальних громад щодо питань розвитку різних форм місцевої демократії.

Розділ 2. ТЕХНОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ ГРОМАД ТА ТЕРИТОРІЙ

Тема 2.1. Моделі, механізми й інструменти управління процесами стратегічного розвитку громад і територій

Моделі управління інноваційним розвитком територіальних громад. Інноваційні форми співробітництва територіальних громад. Бюджетна

децентралізація: створення умов інноваційного розвитку територіальних громад та їх співробітництва.

Формування оновленої системи надання адміністративних послуг у співробітництві з неурядовими організаціями.

Програми і проекти як інструменти реалізації стратегічних пріоритетів розвитку громад і територій. Порядок розроблення, затвердження та виконання регіональних цільових програм, прогнозних документів.

Організаційно-правові основи стратегічного планування розвитку громад та територій.

Тема 2.2. Професійні та громадянські компетентності в управлінні стратегічним територіальним розвитком

Професійні компетентності посадових осіб місцевого самоврядування: поняття, сучасні вимоги. Інтерактивні навчальні технології розвитку професійних компетентностей управлінців. Спільноти практик як сучасний комунікаційний засіб нарощування людського потенціалу професіоналів управління.

Вплив громадськості на підвищення якості публічних послуг через упровадження моделі їх делегування неурядовим організаціям. Комунікативне забезпечення участі громадян в управлінні місцевим розвитком.

Формування та розвиток громадянських компетентностей територіальних громад у процесах програмно-цільового управління місцевим розвитком.

Громадський моніторинг забезпечення якості публічних послуг. Краудсорсинг: використання колективного інтелекту громадськості.

Соціальна відповідальність як засіб створення гармонійного середовища взаємодії влади, бізнесу та громадськості.

Тема 2.3. Стратегія регіонального розвитку

Основні поняття: державна стратегія розвитку, регіональна стратегія розвитку.

Стратегії розвитку громад і територій. Особливості регіональних стратегій розвитку.

Комплексний підхід до розробки національних/ регіональних програмних документів щодо розвитку публічного управління.

Методологія роботи над стратегією розвитку територіальної громади. Етапи розробки стратегії розвитку територіальної громади.

Успішні практики реалізації стратегій розвитку територіальних громад.

Тема 2.4. Моніторинг та оцінювання в стратегічному управлінні розвитком громад та територій

Сутність моніторингу та оцінювання в стратегічному управлінні. Роль моніторингу в процесі розробки та реалізації місцевих програм. Організація моніторингу та оцінювання.

Управління процесом реалізації стратегії розвитку громад і територій. Моніторинг та оцінювання реалізації стратегічного плану сталого розвитку регіону.

Оперативне управління. Стратегічна екологічна оцінка стратегії розвитку регіону. Управління процесом реалізації стратегії розвитку громад і територій. Моніторинг й оцінювання реалізації стратегічного плану сталого розвитку регіону.

6.3. Структура та обсяг навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин				
	Усього	у тому числі			
		Лекції	Практичні	Консультації	Самостійна робота
Тема 1.1. Теоретичні аспекти стратегічного управління громадами і територіями.	16	2	2	-	12
Тема 1.2. Стратегічне планування місцевого розвитку: основні поняття та взаємозв'язок з іншими сферами публічного управління.	16	2	2	-	12
Тема 1.3. Розвиток територій як динамічних систем.	16	2	2	-	12
Тема 1.4. Нормативно-правове забезпечення стратегічного планування в Україні.	16	2	2		12
Тема 1.5. Успішні практики формування та реалізації стратегічних планів регіонального розвитку в Україні.	18	4	4		10
Тема 2.1. Моделі, механізми й інструменти управління процесами стратегічного розвитку громад і територій.	18	4	4		10
Тема 2.2. Професійні та громадянські компетентності в управлінні стратегічним територіальним розвитком.	16	2	2	2	10
Тема 2.3. Стратегія регіонального розвитку.	18	4	4		10
Тема 2.4. Моніторинг та оцінювання в стратегічному управлінні розвитком громад та територій.	16	2	2		12
Усього	150	24	24	2	100

6.4. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Тема 1.1. Теоретичні аспекти стратегічного управління громадами і територіями.	2
2.	Тема 1.2. Стратегічне планування місцевого розвитку: основні поняття та взаємозв'язок з іншими сферами публічного управління.	2
3.	Тема 1.3. Розвиток територій як динамічних систем.	2
4.	Тема 1.4. Нормативно-правове забезпечення стратегічного планування в Україні.	2
5.	Тема 1.5. Успішні практики формування та реалізації стратегічних планів регіонального розвитку в Україні.	4
6.	Тема 2.1. Моделі, механізми й інструменти управління процесами стратегічного розвитку громад і територій.	4
7.	Тема 2.2. Професійні та громадянські компетентності в управлінні стратегічним територіальним розвитком.	2
8.	Тема 2.3. Стратегія регіонального розвитку.	4
9.	Тема 2.4. Моніторинг та оцінювання в стратегічному управлінні розвитком громад та територій.	2
Усього		24

6.5. Можливі види самостійної роботи студентів:

- робота зі словниками і довідниками; аналіз основної та додаткової літератури, нормативно-правових актів та судової практики;
- самостійне вивчення матеріалу за першоджерелами;
- робота з бібліотечними каталогами, самостійний підбір необхідної літератури;
- самостійний пошук необхідної інформації в мережі Інтернет;
- конспектування першоджерел;
- реферування першоджерел;
- складання анотацій;
- складання рецензій;
- складання огляду публікацій за темою;
- складання і розробка словника (глосарію);
- складання або заповнення таблиць;
- перегляд відеоматеріалу за тематикою дисципліни;
- підготовка усного повідомлення для виступу на занятті;

- написання реферату;
- підготовка доповіді та написання тез доповіді;
- підготовка до участі у діловій грі;
- підготовка до групового обговорення кейс-завдання;
- виконання завдань для самоконтролю;
- підготовка презентацій;
- підготовка індивідуального проєкту.

6.6. Темі індивідуальних проєктів

1. Історичні форми управління регіональним розвитком.
2. Зміст регіонального управління. Завдання та цілі регіонального управління.
3. Методологія дослідження проблем територіальної організації влади та територіального управління в Україні.
4. Територіальні основи публічної влади в Україні.
5. Організаційно-правовий механізм публічного управління на територіальному рівні.
6. Моделі територіальної організації влади.
7. Трансформаційні процеси у сучасній Україні.
8. Система адміністративно-територіального устрою України.
9. Актуальні проблеми організації територіального управління в Україні.
10. Теоретичні засади регіонального управління.
11. Основні теорії регіонального управління.
12. Поняття «регіон». Типи регіонів та їх характеристика. Структурна модель регіону.
13. Моделі територіальної організації влади. Засади системи територіальної організації влади.
14. Управління природно-ресурсним потенціалом регіону, управління фінансовими, трудовими ресурсами.
15. Вплив органів державної влади на промислове і сільськогосподарське виробництво в регіоні, функціонування регіональних ринків. Управління інноваційною діяльністю.
16. Роль державного управління щодо розвитку соціальної інфраструктури регіону.
17. Державна регіональна політика в Україні. Сутність, мета та основні завдання регіональної економічної політики. Державна регіональна політика як складова регіональної економічної політики держави. Принципи державної регіональної економічної політики.
18. Форми та методи реалізації державного управління соціально-економічними процесами у регіоні. Інституційне забезпечення державної регіональної політики: стан, проблеми та перспективи.
19. Формування та вдосконалення національної системи управління територіями.
20. Інституційно-правові, організаційні, фінансово-економічні та соціально-психологічні механізми реалізації регіональної політики.
21. Регіон як об'єкт та суб'єкт управління. Основні принципи включення

- регіонів у систему ринкових відносин. Взаємозв'язок регіональної політики та управління. Державна стратегія регіональної політики.
22. Реалізація державної регіональної політики через систему регіонального управління. Регіональна політика в зарубіжних країнах. Моделі реалізації регіональної політики.
 23. Узгодження регіональної політики із загальною стратегією розвитку держави.
 24. Механізм вирівнювання депресивних і розвинутих регіонів. Наднаціональна регіональна політика Європейського співтовариства.
 25. Принципи регіональної політики ЄС.
 26. Територіальна організація влади як система. Сучасна модель територіальної організації влади в Україні. Просторовий каркас організації влади в державі. Адміністративно-територіальний устрій України: сучасний стан та перспективи розвитку.
 27. Поняття та суть адміністративно-територіальної одиниці: складові елементи та їх взаємодія. Ознаки адміністративно-територіальної одиниці.
 28. Методологічні засади реформування адміністративно-територіального устрою держави.
 29. Економічне районування України. Стан та проблеми сучасного адміністративно-територіального устрою України. Концептуальні засади адміністративно-територіальної реформи.
 30. Становлення та розвиток системи місцевого самоврядування. Державна політика у сфері місцевого самоврядування. Правовий статус органів місцевого самоврядування в системі державного управління. Поняття та суть місцевого самоврядування. Його основні ознаки та принципи, моделі управління.
 31. Роль органів місцевого самоврядування у розвитку регіону. Сучасна система місцевого самоврядування в Україні: територіальна громада, представницькі органи місцевого самоврядування, виконавчі органи місцевого самоврядування, посадові особи місцевого самоврядування. Асоціації та інші форми добровільного об'єднання органів місцевого самоврядування.
 32. Проблеми функціонування та напрями реформування.
 33. Конституційно-правові засади місцевого самоврядування в Україні.
 34. Місцеве самоврядування як форма партисипативної демократії: правові основи та досвід міст України.
 35. Розробка та реалізація нормативних документів в органах місцевого самоврядування.
 36. Форми та принципи участі громадськості у місцевому самоврядуванні. Децентралізація та деконцентрація владних повноважень як чинник розвитку місцевого самоврядування.
 37. Проблеми забезпечення самостійності територіальних громад у вирішенні питань місцевого значення.
 38. Система гарантій місцевого самоврядування. Загальні гарантії місцевого самоврядування.
 39. Загальні засади, принципи, наміри місцевого самоврядування. Правові

- засади (гарантії) місцевого самоврядування.
40. Правові гарантії автономії органів і посадових осіб місцевого самоврядування.
 41. Судовий захист як особлива гарантія місцевого самоврядування.
 42. Відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування. Види відповідальності органів і посадових осіб місцевого самоврядування.
 43. Державний контроль за діяльністю органів і посадових осіб місцевого самоврядування.
 44. Територіальне управління в умовах змін. Формування територіальної організації влади в Україні.
 45. Концептуальні засади, на яких здійснюється формування територіальної організації влади в Україні.
 46. Централізація та децентралізація у державному управлінні регіоном в умовах переходу до ринкових відносин. Основні задачі централізації. Централізація та децентралізація територіальної організації влади. Моделі територіальної організації влади.
 47. Регіональне управління та місцеве самоврядування в територіальній організації влади.
 48. Адміністративно-територіальний, організаційний, функціональний та фінансово-економічний аспекти реформування системи територіальної організації влади. Перспективи становлення регіонального управління в контексті проведення адміністративної реформи в Україні.
 49. Зміни на територіальному рівні: сутність, поняття та етапи.
 50. Управління ресурсами територій країни в умовах змін (трудовими, фінансовими, інвестиційними, інноваційними та ін.).
 51. Стратегічний менеджмент у ході проведення змін. Реформування системи державного управління відповідно до стандартів публічного адміністрування, прийнятих в Європейському Союзі та країнах розвинутої демократії.
 52. Централізація та децентралізація влади. Сучасне нормативно-правове, наукове та інформаційне забезпечення системи державного управління; зміцнення та формування нових фінансово-економічних основ функціонування державного управління; організація на нових засадах державної служби та служби в органах місцевого самоврядування; створення сучасної системи підготовки та перепідготовки управлінських кадрів; оновлення інституту відповідальності у сфері державного та регіонального управління; запровадження раціонального адміністративно-територіального устрою.

6.7 Темы рефератів

1. Методи стратегічного управління й планування. Відмінність між довгостроковим та стратегічним плануванням. Функції стратегічного управління і планування. Основа стратегічного управління – комплекс стратегій. Технологія стратегічного планування. Система стратегічного планування в Україні. Особливості стратегічного планування на

- національному рівні в Україні. Стратегічне планування на регіональному рівні. Алгоритм стратегічного планування розвитку регіону
2. Фінансові ресурси регіону. Структура та функції фінансових ресурсів регіону. Нормативно-правова база формування фінансових ресурсів регіону: етапи розвитку. Напрями зміцнення фінансово ресурсної бази регіонів. Повноваження місцевих рад у сфері фінансів. Структура місцевих фінансів.
 3. Загальні норми процесу складання проектів місцевих бюджетів, їх розгляд та затвердження рішень про відповідний бюджет. Бюджетний процес на місцевому рівні. Формування, затвердження бюджетів. Принцип самостійності місцевих бюджетів. Методи бюджетного регулювання доходів місцевого самоврядування. Проблеми дефіцитності місцевих бюджетів.
 4. Розвиток ринку муніципальних цінних паперів. Організація роботи по виконанню місцевих бюджетів Концептуальні засади реформування центральних та місцевих органів влади, напрями вдосконалення управління регіональним розвитком.
 5. Базові форми децентралізації управління. Формування ефективної організації виконавчої влади як на центральному, так і на місцевому рівнях управління.
 6. Запровадження нової ідеології функціонування виконавчої влади місцевого самоврядування як діяльності щодо забезпечення реалізації прав і свобод громадян, надання державних та громадських послуг.
 7. Удосконалення механізмів правового захисту громадян у відносинах із органами державної влади. Протидія корупції в органах державної влади та органах місцевого самоврядування.
 8. Результативність і ефективність державного управління та місцевого самоврядування Теоретичні засади оцінки результативності та ефективності.
 9. Управління якістю як основа ефективного управління територіями. Організаційно-правові засади розробки систем управління якістю ефективного управління територіями.
 10. Забезпечення ефективності державного управління та місцевого самоврядування.
 11. Алгоритм проектування, розробки та впровадження систем управління якістю в органах місцевого самоврядування та місцевих органах виконавчої влади.
 12. Аналіз організаційної структури системи державного управління та місцевого самоврядування.
 13. Оцінка виконання функціональних повноважень співробітників органу виконавчої влади.
 14. Основні завдання, правовий статус, компетенція місцевих державних адміністрацій. Повноваження, порядок формування та роботи місцевих державних адміністрацій.
 15. Структура місцевих державних адміністрацій, їх діяльність. Відносини місцевих державних адміністрацій у системі вертикальних та горизонтальних зв'язків.

16. Загальні засади формування механізму господарського управління регіоном. Принципи організації системи регіонального управління.
17. Взаємодія центральних органів державної влади та місцевого самоврядування в галузі комплексного розвитку території.
18. Принципи та методи регіонального управління. Характеристика системи управління регіональним розвитком. Горизонтальні і вертикальні взаємодії місцевої адміністрації. Мета регіонального розвитку. Регіональна діагностика.
19. Регіональне планування. Регіональне стратегічне управління
20. Регіональні стратегії як інструмент управління розвитком територій. Регіональні стратегії розвитку: сутність, роль у загальній системі планування розвитку регіонів, особливості розробки. Методичні засади підготовки регіональних стратегій розвитку Моніторинг та оцінювання реалізації регіональних стратегій розвитку.
21. Сутність стратегічного планування розвитку регіону в теорії та на практиці. Стратегічне управління як діяльність, спрямована на досягнення висунутих цілей та завдань організації, визначених на основі прогнозування можливих змін у навколишньому середовищі й потенціалу організації, шляхом координації і розподілу ресурсів.
22. Роль стратегії в забезпеченні сталого розвитку регіону.

7. Засоби адаптації викладання дисципліни до потреб здобувачів з обмеженими можливостями здоров'я

При необхідності в освітньому процесі застосовуються методи і технології, що полегшують сприйняття інформації особами з обмеженими можливостями здоров'я:

- створення текстової версії будь-якого нетекстового контенту для його можливого перетворення в альтернативні форми, зручні для різних користувачів;
- створення контенту, який можна представити у різних видах без втрати даних або структури, передбачити можливість масштабування тексту та зображень без втрати якості, передбачити доступність управління контентом з клавіатури;
- створення можливостей для здобувачів сприймати одну і ту ж інформацію з різних джерел (наприклад, так, щоб особи з порушеннями слуху отримували інформацію візуально, з порушеннями зору – аудіально);
- застосування програмних засобів, що забезпечують можливість освоєння навичок і умінь, що формуються дисципліною, за рахунок альтернативних способів, в тому числі віртуальних лабораторій і імітаційних технологій;
- застосування дистанційних освітніх технологій для передачі інформації, організації різних форм інтерактивної контактної роботи учня з викладачем, у тому числі вебінарів, які можуть бути використані для проведення віртуальних лекцій з можливістю взаємодії всіх учасників дистанційного навчання, проведення семінарів, виступи з доповідями і захисту виконаних робіт, проведення тренінгів, організації колективної роботи;
- застосування дистанційних освітніх технологій для організації форм

поточного та проміжного контролю;

- збільшення тривалості здачі особою з обмеженими можливостями здоров'я форм проміжної атестації по відношенню до встановленої тривалості їх здачі;
- тривалості здачі іспиту, що проводиться в письмовій формі, – не більше, ніж на 90 хвилин;
- тривалості підготовки здобувача до відповіді на іспиті, що проводиться в усній формі – не більш, ніж на 20 хвилин.

Даний перелік може бути конкретизований у залежності від контингенту здобувачів.

8. Методичне забезпечення дисципліни

Основу комплексу методичного забезпечення навчальної дисципліни «Стратегічне управління розвитком громад та територій» складають:

- робоча програма навчальної дисципліни;
- силабус;
- навчальний посібник «Стратегічне управління», «Адміністративне управління територіальними громадами»;
- плани семінарських занять та методичні рекомендації до них;
- завдання для самостійної роботи з рекомендаціями;
- індивідуальні завдання;
- тестові завдання;
- питання для підготовки до іспиту;
- рекомендовані джерела;
- електронні ресурси.

Матеріально-технічне забезпечення дисципліни

- ноутбук;
- екран для інтерактивних форм занять;
- фліпчарт;
- доступ до мережі Інтернет;
- доступ до репозитарію та електронного каталогу наукової бібліотеки університету.

9. Перелік питань, які виносяться на контроль

1. Дайте визначення понять «регіональне управління» та «територіальна організація влади».
2. Чи є поняття «управління територією» та «територіальне управління» тотожними?
3. Назвіть об'єкти та суб'єкти територіального управління в Україні? Наведіть приклади.
4. Охарактеризуйте основні принципи територіальної організації влади та територіального управління в Україні. Які, на Ваш погляд, є найбільш значущими?
5. Які існують основні методи дослідження.
6. Що таке регіональна політика? Назвіть нормативно-правові акти, що виступають законодавчою базою регіональної політики в Україні.

7. Охарактеризуйте структуру регіональної економічної політики в Україні.
8. Назвіть головні цілі регіональної політики в Україні.
9. Наведіть приклади об'єктів і суб'єктів регіональної політики в Україні.
10. Охарактеризуйте державну регіональну економічну політику та зміст основних її принципів.
11. У чому полягає роль органів державного управління та місцевого самоврядування в економічному розвитку регіонів України?
12. Наведіть складові механізму реалізації регіональної економічної політики.
13. Що ви розумієте під поняттям «адміністративно-територіальний устрій країни»?
14. Як ви оцінюєте сучасний стан адміністративно-територіального устрою України? Чи є необхідність його покращення?
15. Які виконує функції держава з оптимізації адміністративно-територіального устрою?
16. Визначте особливості реформування адміністративно-територіального устрою країни.
17. Назвіть та охарактеризуйте основні методи реалізації державної регіональної економічної політики в Україні.
18. За допомогою яких інструментів здійснюється реалізація державної регіональної економічної політики в Україні?
19. Що ви розумієте під поняттям «місцеве самоврядування»?
20. З якою метою функціонує система місцевого самоврядування в країнах світу?
21. Якими компетенціями володіють органи місцевого самоврядування в Україні? Порівняйте ці компетенції з іншими країнами світу?
22. Чи необхідне втручання державних органів влади у систему місцевого самоврядування в Україні? Обґрунтуйте відповідь конкретними прикладами.
23. Чи потребує, на ваш погляд, реформування сучасна система місцевого самоврядування в Україні? Обґрунтуйте відповідь конкретними прикладами.
24. Що ви розумієте під «змінами» на територіальному рівні?
25. Яких змін потребує процес територіального управління в Україні? Яку роль відіграє у цьому процесі держава? Обґрунтуйте відповідь конкретними прикладами.
26. Якими, на ваш погляд, ресурсами повинні управляти органи влади для здійснення змін на територіальному рівні?
27. Чи є доцільним управління людськими ресурсами у ході проведення змін в Україні?
28. Чи потребує контролю процес проведення змін в Україні? Обґрунтуйте відповідь конкретними прикладами.
29. У чому, на ваш погляд, полягає ефективність органів державного управління та місцевого самоврядування?
30. Які ви можете назвати критерії оцінки результативності діяльності органів державного управління та місцевого самоврядування? Наведіть приклади.
31. У чому ви бачаєте різницю між поняттями «результативність діяльності органів влади» та «ефективність діяльності органів влади»? Обґрунтуйте

відповідь конкретними прикладами.

32. Що ви розумієте під поняттям «управління якістю» в діяльності органів державного управління та місцевого самоврядування? Які етапи включає процес управління якістю в діяльності органів державного управління та місцевого самоврядування?

33. Що таке «моніторинг діяльності органів влади»? Які етапи включає цей моніторинг?

34. Чи потребують, на ваш погляд, моніторингу органи державного управління та місцевого самоврядування в Україні?

35. У чому полягає специфіка загальнодержавних, регіональних та місцевих інтересів?

36. У чому полягає інституційний аспект Концепції державної регіональної політики?

37. Визначте основні завдання з питань формування та реалізації державної регіональної політики Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України.

38. Назвіть особливості інституційної моделі місцевого самоврядування на регіональному (субрегіональному) рівні.

39. Визначте особливості територіальних представництв центральних органів виконавчої влади в Україні.

40. У чому полягає роль місцевих державних адміністрацій в реалізації державної регіональної політики?

41. Розгляньте необхідність і можливість розмежування компетенцій державних і самоврядних органів.

42. Охарактеризуйте статус обласних і районних рад як органів самоврядування за відсутності власних виконавчо-розпорядчих структур.

43. Назвіть перспективи зростання ролі регіонального самоврядування в українському суспільстві.

44. Ваше розуміння сучасної інституційної моделі регіонального управління.

45. Центр сприяння інституційному розвитку державної служби – підвідомчий орган Головного управління державної служби України: основні завдання діяльності.

46. Які міжнародні проекти, на Ваш погляд, сприяють розбудові інституційної спроможності із застосуванням принципу партнерства?

47. Чи можна застосувати функціонально-вартісний аналіз для проведення функціонального обстеження діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування в Україні? Обґрунтуйте відповідь конкретними прикладами.

48. Які ви вважаєте найбільш критичними наслідки зниження ефективності та відсутності результативності діяльності органів державного управління та органів місцевого самоврядування в Україні?

49. Який можна застосувати світовий досвід для підвищення ефективності та результативності діяльності органів державного управління та органів місцевого самоврядування для України?

50. Дайте визначення поняття «планування соціально-економічного розвитку території».

51. У чому полягає сутність цілісної системи планування регіонального та місцевого розвитку?

52. Назвіть базові види планування територіального розвитку.
53. Поясніть сутність стратегічного планування регіонального розвитку.
54. Що можна віднести до переваг стратегічного планування регіонального розвитку?
55. Якими ознаками має характеризуватися успішна стратегія регіонального розвитку?
56. Яку максимальну кількість перспективних напрямів регіонального розвитку доцільно визначати в стратегії?
57. Якими факторами зумовлюються особливості розробки регіональної стратегії розвитку територій?
58. Назвіть основні етапи стратегічного планування розвитку регіонів?
59. Що таке «профіль громади»?
60. Назвіть складові SWOT-аналізу.
61. Дайте визначення поняття «стратегічне бачення» розвитку регіону.
62. Яким вимогам мають відповідати операційні цілі стратегії розвитку регіону?
63. У чому полягають відмінності між моніторингом та оцінюванням?
64. Назвіть основні завдання моніторингу реалізації стратегії розвитку регіону.
65. Дайте визначення поняття «фінансові ресурси регіону».
66. Яку роль відіграють місцеві фінанси в реалізації регіональної соціальної політики, а також у зміцненні економічної самостійності адміністративно-територіальних одиниць?
67. Охарактеризуйте складові фінансових ресурсів регіону.
68. Дайте характеристику основним законодавчим документам, які регламентують фінансове забезпечення регіонів.
69. Місцевий бюджет: призначення та складові.
70. Міжбюджетні відносини в Україні: зміни, внесені Бюджетним кодексом

10. Рекомендовані джерела інформації

Основна література

1. Васильченко Г., Парасюк І., Єременко Н. Планування розвитку територіальних громад : навч. посіб. для посадових осіб місцевого самоврядування. Кив, ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2018. 256 с.
2. Воробей В. Місцевий економічний розвиток у територіальних громадах: корисні поради та кращі практики / посібник. За підтримки програми USAIDDOBRE. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/717/MER_2021_WEB.pdf
3. Дослідження державних політик: методологія, процедури та європейські практики: монографія / авт. кол.: за заг. ред. Л. В. Гонюкової, В. М. Козакова. Київ: НАДУ, 2018. 400 с.
4. Методичні рекомендації щодо порядку розроблення, затвердження, реалізації, проведення моніторингу та оцінювання реалізації стратегій розвитку територіальних громад. Київ, Міністерство розвитку громад та територій України, 2021. 44 с.
5. Методичні рекомендації щодо порядку розроблення, затвердження,

- реалізації, проведення моніторингу та оцінювання реалізації стратегій розвитку територіальних громад. URL: <https://www.minregion.gov.ua/napryamki-divalnosti/derzhavna-rehional-na-polityka/strategichne-planuvannya-regionalnogo-rozvitku/strategichne-planuvannya-rozvytku-terytorialnyh-gromad/>
6. Публічне адміністрування: електронний навчальний посібник / В.М. Нагаєв. Х.: ХНАУ, 2018. 278 с. URL: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/4925/1/NP_Public%20administration_2019.PDF
 7. Публічне управління та адміністрування у цифровому суспільстві: монографія. Г. В. Ортіна та ін. Мелітополь : ФОП Однорог Т.В., 2020. 194 с.
 8. Ресурсне забезпечення об'єднаної територіальної громади та її маркетинг: навч. посіб. / Борщ Г. А., Вакуленко В. М., Гринчук Н. М., Дехтяренко Ю.Ф., Ігнатенко О. С., Куйбіда В. С., Ткачук А. Ф., Юзефович В. В. Київ, 2017. 107 с.
 9. Стратегічне планування розвитку об'єднаної територіальної громади: навч. посіб. / Берданова О. В., Вакуленко В. М., Валентюк І. В., Ткачук А. Ф. Київ, 2017. 121 с.
 10. Сментина Н. В., Фіалковська А. А. Стратегічне планування місцевого розвитку: навч. посіб. – К.: ФОП Гуляєва В.М., 2019. – 244 с.
 11. Стратегічне планування розвитку територіальних громад. Методичне забезпечення. Міністерство розвитку громад та територій України. URL: <https://www.minregion.gov.ua/napryamki-divalnosti/derzhavna-rehional-na-polityka/strategichne-planuvannya-regionalnogo-rozvitku/strategichne-planuvannya-rozvytku-terytorialnyh-gromad/metodychne-zabezpechennya/>
 12. Сурніна-Далекорей О. Стратегічне управління розвитком громад і територій: навчально-методичні рекомендації (для студентів спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування) / Ольга Сурніна-Далекорей; Навчально-методична серія «КАФЕДРА»; [Ужгород. нац. ун-т; Ф-т сусп. наук; Каф. політології і держ. управління]. Ужгород, 2020. 53 с.

Додаткова:

1. Бобровський О.І. Теоретичні засади публічного управління територіальних громад. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2020. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/4_2020/153.pdf
2. Інституціоналізація публічного управління в Україні: наук.-аналіт. доп. / за заг. ред. М. М. Білінської, О. М. Петроє. Київ: НАДУ, 2019. 210 с.
3. Карпа М.І. Розвиток публічної служби в Україні: компетенційний підхід: монографія. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2018. 264 с.
4. Медвідь В. Ю., Коблянська І. І., Глазун В. В. Проблемні аспекти становлення моделі стратегічного менеджменту у громадах України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. Вип. 25, Ч. 1. 2019. С.153-161. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/25_1_2019ua/35.pdf
5. Місцеве самоврядування в країнах Скандинавії та Балтії. Огляд. Публікація видана за фінансової підтримки Уряду Швеції. SKL International 201, оновлене видання 2020. 84 с. URL:

https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/720/Ukrainian_finalver_bluebook_compressed.pdf

6. Нагорний С. «Перекроювання» у країнах Вишеградської групи: висновки для України. URL: <http://icps.newagelab.com.ua/pub/files/113/79.pdf>
7. Правові аспекти публічного управління: теорія та практика / за заг. редакцією Л. Прокопенка. Д.: ДРІДУ НАДУ, 2018. 316 с.
8. Публічне управління та адміністрування в умовах війни і в поствоєнний період в Україні: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. у трьох томах, м. Київ, ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України, 15-28 квітня 2022 р.; ред. колегія: І.О. Дегтярьова, В.С. Куйбіда, П.М. Петровський та ін., уклад. Т.О. Мельник. Т. 1. К.: ДЗВО «УМО» НАПН України, 2022. 213 с.
9. Реформа з децентралізації: перехід від добровільного об'єднання територіальних громад до адміністративного укрупнення територіальних громад та районів. Посібник щодо розгляду окремих спорів, обумовлених змінами в адміністративно-територіальному устрої України, що відбулися у 2020 році). URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/750/Posibnyk_perekhid_vid_dobrovilnogo_obiednannia_do_administrativnogo_ukrupnennia1.pdf
10. Ярема Л. В., Замора О. І. Управління розвитком територіальної громади. *Ефективна економіка*. 2021. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8914>

Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Бюджетний Кодекс України № 2456-VI від 08 лип. 2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>.
2. Децентралізація. URL: <https://decentralization.gov.ua/>
3. Європейська хартія місцевого самоврядування. Рада Європи; Хартія, Міжнародний документ від 15.10.1985. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text
4. Конституція України: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA%96%D0%B2%D1%80#Text>
5. Моніторинг реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади станом на 10 січня 2022 року. URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/800/10.01.2022.pdf>
6. Податковий кодекс України № 2755-VI від 02 груд. 2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
7. Офіційний веб-сайт Міністерства розвитку громад та територій України. URL: <https://www.minregion.gov.ua/about/>
8. Посібник з основ управління людськими ресурсами для територіальних громад. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/767/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA_HR.pdf
9. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021 – 2027 роки: постанова Кабінету Міністрів України від 5 сер. 2020 р. URL:

<https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnoyi-strategiyi-regionalnogo-rozvitku-na-20212027-t50820>

10. Про місцеве самоврядування: Закон України від 21 трав. 1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97%D0%B2%D1%80#Text>

11. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента Офіційний сайт Президента України // <https://www.president.gov.ua/>.

12. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України <http://www.kmu.gov.ua>.

13. Офіційний сайт Верховної Ради України <http://www.rada.gov.ua>.

14. Офіційний сайт Національного агентства України з питань державної служби <https://nads.gov.ua/ua>.

15. Національна бібліотека ім. В. І. Вернадського URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>.

16. Центр політико-правових реформ.
<https://uplan.org.ua/organization/tsentropolityko-pravovyykh-reform>

17. Цифровий репозиторій Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна: URL: <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/568>.